

«Сутінкова» сага С. Маєр, як видно, показова в розвитку (міського) фентезі і становить репрезентативний приклад формованої в ньому нині картини світу з оновленою парадигмою співвідношення сил добра і зла. Підтекстні ідеї циклу при цьому в силу рельєфності й системності вираження варто розглядати як імперативи, ступінь впливу яких на молодого масового реципієнта вельми високий. Ширший аналіз «Сутінків» у контексті сучасної дияволіади й загалом еволюції метатексту традиційних образів легендарно-міфологічного походження уявляється доцільним і перспективним, адже з нових методологічних позицій дозволить побачити логіку та єдність множинних трансформацій таких структур, а також – ближчі горизонти еволюції фентезійного роману.

Список використаних джерел:

1. Kostihova M. How to Analyse the Works of Stephenie Meyer / ed. A. V. Zee. University of Colorado. North Mankato, Minnesota : ABDO Publ. Company, 2012. 112 p.
2. Meyer S. Breaking Dawn. London : Atom, 2009. 702 p.
3. Meyer S. New Moon. New York ; Boston : Little, Brown and Company, 2009. 565 p.
4. Meyer S. Twilight. London : Atom, 2009. 434 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/23>

Ніколенко К. С.,

*аспірантка кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка*

*Науковий керівник: **Мацевко-Бекерська Л. В.,***

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

ТРАНСФОРМАЦІЇ ТОЧОК ЗОРУ В РОМАНІ «ЕМЛІ З МІСЯЧНОГО СЕРПА» Л. М. МОНТГОМЕРІ

Поняття «точка зору» (англ. *point of view*), уперше введене в науковий обіг Г. Джеймсом в есе «Мистецтво роману» (1884) й згодом уточнене П. Лаббоком, належить до ключових категорій

сучасної наратології. У літературознавстві існує чимало типологій «точок зору» (Ф.К. Штанцель, Ж. Женетт, Цв. Тодоров, Ж. Пуйон, М. Баль, Я. Лінтфельт, Ш. Ріммон-Кенан, Б. Успенський, В. Шмід та ін.), що відрізняються за термінологією й методологічними засадами. У зв'язку з тим виокремлення типів «точок зору» в різних жанрах і на різних етапах розвитку літератури залишається відкритою проблемою літературознавства.

Типологія наративних ситуацій, запропонована Ф.К. Штанцелем, ґрунтується на трьох опозиціях: 1) опозиція особи (ідентичність – неідентичність сфер існування наратора й персонажа), 2) опозиція перспективи (внутрішня – зовнішня точка зору), 3) опозиція способу/модусу повісткування (наратор – рефлексор). Відповідно кожна з трьох окреслених науковцем наративних ситуацій може бути охарактеризована через домінування одного із полюсів вищезгаданих опозицій: 1) першоособова наративна ситуація (домінування ідентичності сфер існування наратора й персонажа, причетність їх до єдиного фікційного світу); 2) авторська наративна ситуація (домінування зовнішньої точки зору (нім. *Außenperspektive*), що виявляється у «винесенні» наратора за межі світу персонажів); 3) персонажна наративна ситуація (домінування модусу рефлексора, очима якого читач «бачить» репрезентовану в романі історію) [6].

М. Флудернік вважає однією з основних компетенцій наратора можливість змінювати хронологічну послідовність подій і обирати найбільш доцільну точку зору, яка дозволить представити ці події відповідно до логіки авторського задуму: «На рівні тексту наратор (або наративний дискурс) формує наратований світ творчо й індивідуалістично. Це відбувається зокрема через встановлення (і зміну) послідовності, у якій представлено події, а також через вибір перспективи (точки зору, фокалізації)» [3, р. 6].

Ж. Женетт розрізняє 1) «нульову фокалізацію» (фр. *focalisation zéro*), де оповідь ведеться із точки зору всезнаючого наратора; 2) «внутрішню фокалізацію» (фр. *focalisation interne*), що передбачає оповідь із точки зору персонажа; і 3) «зовнішню фокалізацію» (фр. *focalisation externe*), де оповідь ведеться із точки зору об'єктивного наратора, який не має доступу до свідомості персонажа (або не надає цей доступ читачеві) [4].

Систематизувавши й уточнивши здобутки наратологів різних країн, В. Шмід визначив поняття «точка зору» як «обумовлений зовнішніми

й внутрішніми чинниками вузол умов, котрі впливають на сприйняття і передачу подій» [2, с. 121]. Науковець виділив просторовий, ідеологічний, часовий, мовний і перцептивний плани точки зору, зазначивши, що в межах кожного із цих планів можливе виявлення нараторіальної або персональної точок зору. Бінарність, на думку В. Шміда, пояснюється тим, що «в зображуваному світі повістувального твору існує дві інстанції, які сприймають, оцінюють, розмовляють і діють; два смислопороджувальних центри – наратор і персонаж» [2, с. 127].

Мета нашої наукової розвідки – визначити різновиди точок зору персонажів, експліцитні й імпліцитні чинники їх зміни, художні засоби втілення динаміки точок зору в романі канадської письменниці Люсі Мод Монтгомері (Lucy Maud Montgomery, 1874-1942) «Емілі з Місячного Серпа» (“Emily of New Moon”, 1923).

Для індивідуального стилю Л.М. Монтгомері притаманна постійна зміна наративних позицій персонажів. У цьому аспекті слід відзначити розмаїття і нерідко опозиційний характер точок зору, представлених у романі: наприклад, дорослого/дитини, чоловіка/жінки (хлопчика/дівчинки), романтика/філістера. «Перемикаючись» між точками зору Емілі та родини Мюрреїв (тітки Елізабет, дядька Воллеса, тітки Єви, тітки Лаури та ін.), Л.М. Монтгомері увиразнює обурення і внутрішній протест дівчинки проти зневаги і лицемірства її родичів. Після смерті Дугласа Старра, батька Емілі, родичі його дружини прибувають до будинку, щоб засвідчити свою повагу і вирішити подальшу долю Емілі. Підслуховуючи розмови дорослих, дівчинка дізнається, що Мюрреї насправді про неї думають.

“She’s a spoiled child,” said Aunt Ruth very decidedly. “There’s work ahead to straighten out her manners, if you ask me.”

(The little listener under the table turned her head and shot a scornful glance at Aunt Ruth through the tablecloth. “I think that your own manners have a slight curve.” Emily did not dare even to murmur the words under her breath, but she shaped them with her mouth; this was a great relief and satisfaction.) <...>

“We have to look after the child –”

(“I wish you wouldn’t call me *‘the child,’*” thought Emily bitterly.)

“– and some of us must give her a home. Juliet’s daughter must not be left to the mercy of strangers. Personally, I feel that Eva’s health is not equal to the care and training of a child –”

"Of *such* a child," said Aunt Eva.

(Emily stuck out her tongue at Aunt Eva.)

"Poor little soul," said Aunt Laura gently.

(Something frozen in Emily's heart melted at that moment. She was pitifully pleased over being called "poor little soul" so tenderly.)" [5, pp. 38–40].

Індивідуальність точки зору кожного персонажа (Емілі, Ільза, Перрі, тітка Елізабет, кузен Джиммі тощо) втілено з допомогою яскравої персонально маркованої мови, фразеології, особистісних оцінок подій тощо. Наприклад, для точки зору головної героїні – Емілі Старр притаманні яскрава образність, метафоричність, мультимодальність сприйняття (сприйняття довколишнього світу через літературу, мистецтво, власну творчу уяву, сни і мрії, образи природи тощо), насиченість сенсорних образів (візуальних, аудіальних, кінестетичних, ольфакторних) тощо. "*In Emily's eyes* the finest thing about [sitting on the bench] was that you could look right down into the "school bush," and watch the old spruces where *the Wind Woman* played, the long, grey-green trails of moss hanging from the branches, *like banners of Elfland*, the little red squirrels running along the fence, and *the wonderful white aisles of snow* where *splashes of sunlight fell like pools of golden wine*" [5, pp. 166–167]

Водночас у романі Л.М. Монтгомері можна простежити й взаємодію та взаємонакладання точок зору – нерідко в межах одного абзацу або навіть одного речення. Наприклад, у цьому уривку зображено не лише точку зору суспільства або зовнішнього світу (*the Maywood people*), Еллен Грін – служниці сім'ї Старрів (*Ellen Greene*) та головної героїні (*Emily Starr*): "*The Maywood people* came and looked at his dead face with *a freedom and insolent curiosity* they would never have presumed on in life. *Emily hated to have them looking at her father like that*. They had no right – they hadn't been friendly to him while he was alive – they had said harsh things of him – *Ellen Greene had sometimes repeated them*. *Every glance that fell on him hurt Emily*; but she sat still and gave no outward sign" [5, pp. 35–36].

Образ наратора є близьким до біографічного автора, проте не тотожний йому. Образ автора у Л.М. Монтгомері є імпліцитним, авторська позиція висловлюється не прямо, а опосередковано (через художні колізії, алюзії та ремінісценції, контрасти, авторську іронію та ін.).

Отже, точки зору в романі Л.М. Монтгомері «Емілі з Місячного Серпа» не є сталими, вони змінюються відповідно до зовнішніх та внутрішніх чинників (обставин життя персонажів або пережитого

особистого досвіду, почуттів, емоцій тощо). Точки зору персонажів і наратора виявляють здатність до сходження або розходження, відповідно та чи інша думка/ідея може бути посилена в такий спосіб. Значний вплив на формування і динаміку точок зору в романі «Емілі з Місячного Серпа» мають форми інтертекстуальності, серед яких переважають літературні та мистецькі алюзії й ремінісценції. Вони увиразнюють творче світосприйняття головної героїні.

Список використаних джерел:

1. Монтгомері Л. М. Емілі з Місячного Серпа / пер. з англ. О. Бурячківського. Львів : Свічадо, 2016. 416 с.
2. Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
3. Fludernik, M. An Introduction to Narratology. New York : Routledge, 2009. 200 p.
4. Genette, G. Figures I. Paris : Éditions du Seuil, 1965. 264 p.
5. Montgomery, L. M. Emily of New Moon. New York : Frederick A. Stokes Company, 1923. 374 p.
6. Stanzel, F. K. Die typischen Erzählsituationen 1955–2015: Erfolgsgeschichte einer Triade. Würzburg : Königshausen u. Neumann, 2015. 188 s.